

CÂTEVA OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA AȘEZĂRILE CULTURII BOIAN DE PE TERITORIUL ROMÂNIEI

Definită de peste 60 de ani, cultura Boian a cunoscut mai multe periodizări. Cea mai uzitată este cea realizată de Eugen Comșa (Comșa 1974, 27). Conform acestei periodizări, cultura Boian era împărțită astfel:

- faza I (Bolintineanu), care la rândul ei este împărțită în două etape;
- faza II (Giulești), subdivizată în două etape: Greaca și Aldeni;
- faza III (Vidra), care este împărțită în etapele Gălățui și Vărăști;
- faza IV (Petru Rareș), aceasta fiind faza de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița, subdivizată și ea în două etape: Spanțov și Fântânele.

În ultimul timp însă, această periodizare este supusă criticilor, suferind unele modificări: faza Bolintineanu este transformată în cultura Bolintineanu (Neagu 1997, 17), iar etapa Fântânele devine parte a fazei Gumelnița A1 (Pandrea 1999a, 28).

Deși are minusurile ei, ne vom folosi de periodizarea lui E. Comșa, și având în vedere că obiecțiile aduse nu au fost suficient argumentate prin intermediul publicațiilor, ne vom referi și la așezările considerate ca aparținând fazei Bolintineanu sau fazei de tranziție.

Toate încercările de stabilire a unei tipologii a așezărilor culturii Boian sau a unei faze a acestei culturi, au avut drept criteriu, în principal, condițiile de mediu, considerându-se că acestea au influențat hotărâtor amplasarea unei așezări (Comșa 1974, 124; Neagu 1997, 10; Pandrea 1999b, 14). Se consideră în general că alegerea unui anumit tip de mediu pentru amplasarea unei așezări a fost condiționată de prezența unei surse de apă (Neagu 1997, 10). Celelalte criterii pe baza cărora s-a încercat realizarea unei tipologii a așezărilor Boian nu sunt relevante.

Așezările culturii Boian se întâlnesc în aproape toate zonele geografice, de la zona de litoral – Sarichioi (Hasotti 1997, 66) și de luncă, până în zona subcarpatică – Negriștești (Bobi, 1979) și chiar în zona montană (Comșa 1965, 630). Acest lucru nu poate demonstra decât faptul că, cel puțin în primele două faze, aceste comunități umane se puteau adapta la aproape orice tip de mediu. Alegerea acestui tip de mediu era influențată de “modul de viață” și “activitățile” acestor comunități (Rapaport 1999, 17). Pe seama acestei adaptabilități, pe lângă alți factori, poate fi pusă și expansiunea spațială a acestei culturi, mai ales în primele două faze.

Debutul culturii Boian pe teritoriul României are loc odată cu stabilirea unor comunități, venite de la sud de Dunăre, în zona Gălățui – valea Mostiștei. Mai târziu, din această zonă, ele s-au răspândit spre vest, ajungând pe valea Dâmboviței și Neașlovului, dar și spre nord până în zona Subcarpaților de Curbură și apoi în depresiunea Brașovului (Pandrea 1999b, 5). În același timp, alte comunități atribuite tot fazei Bolintineanu, trec Dunărea în zona de vărsare a Oltului, stabilindu-se pe cursul inferior al acestuia. Ulterior vor urca în amonte pe valea Oltului, ajungând probabil până în zona Subcarpaților Getici (Comșa 1965, 643).

În faza Giulești, cultura Boian atinge apogeul extinderii sale spațiale. În ceea ce privește apariția acestei faze au fost formulate două ipoteze mai importante:

- această fază s-a format prin evoluția comunităților Bolintineanu (Comșa 1974, 32).
- comunitățile acestei faze au venit de la sud de Dunăre, intrând în contact cu populația preexistentă (Sârbu 1997, 149).

Folosind drept punct de plecare cea de a doua variantă, S. Pandrea consideră că, așezările Giulești - etapa Greaca - se găsesc pe valea Oltului, în estul și sud-estul Câmpiei Române, iar trecerea la etapa Aldeni ar avea loc odată cu pătrunderea de la sud de Dunăre a unor noi comunități, a căror creație materială a fost încadrată fazei Vidra (Pandrea 1999b, 8).

Ca urmare a pătrunderii acestora, cea mai mare parte a comunităților Giulești – Aldeni se deplasează din sud-estul Câmpiei Române către nord-estul acesteia, de unde vor trece în sud-estul Transilvaniei (Comșa 1965, 643), în Dobrogea (Galbenu 1962, 285; Pandrea 1999a) și sudul Moldovei (Bobi 1979).

Noii veniți și-au amplasat așezările în sudul și centrul Munteniei, singurele excepții fiind așezările Vidra de la Coroteni și Hârșova. Așezările Giulești – Aldeni din sud-estul Transilvaniei s-au dezvoltat în paralel cu cele aparținând etapei Gălățui a fazei Vidra din Muntenia (Comșa 1965, 644).

Același lucru s-a întâmplat și în cazul așezării Giulești – Aldeni de la Isaccea – Suhat sau ale așezărilor din nord-estul Munteniei (Pandrea 1999b, 8). Răspândirea noilor comunități, deși a fost destul de rapidă, în prima etapă s-a produs numai în sudul și centrul Munteniei și în vestul Dobrogei (Galbenu 1962, 285). În etapa Vărăști, comunitățile aparținând fazei Vidra, vor pătrunde și în nord-estul Munteniei, ajungând până în sudul Moldovei (Bobi 1991, 12).

Trecerea de la faza Vidra la faza de tranziție s-a făcut prin evoluția comunităților Vidra. Acest fapt a fost evidențiat de cercetările de la Spanțov (Morintz 1959, 163), Hârșova (Galbenu, 1962, 289), Căscioarele (Dumitrescu 1986), Radovanu (Comșa 1990, 16) ș.a. Aria de răspândire a comunităților aparținând acestei faze este, în linii mari, aceeași cu cea a comunităților aparținând fazei Vidra. Așezările fazei IV a culturii Boian sunt concentrate în partea sudică a Munteniei, excepție făcând așezările din Dobrogea.

Datorită cercetării insuficiente a așezărilor culturii Boian nu ne putem da seama foarte bine ce fel de relații au existat între populațiile fiecărei faze. Cert este faptul că avem de-a face cu comunități relativ conservatoare care ori se deplasează spre alte zone, împinși fiind de noii veniți, ori aceștia din urmă se impun, cel puțin pe planul culturii materiale, în urma contactului cu comunitățile preexistente.

Faptul că în faza Bolintineanu sunt cunoscute trei așezări prevăzute cu șanț de apărare, și anume: Piscul Crasani, Copuzu (Neagu 1997, 11) și Măgurele (Roman 1962, 260) ne-ar îndemna să credem că, populațiile venite s-au împotrivit noilor veniți, sfârșind în cele din urmă prin a fi “asimilați” de aceștia. Cercetările viitoare vor aduce, probabil, noi date cu privire la această problemă.

În ceea ce privește relațiile dintre comunitățile Giulești și cele Vidra, acest “conservatorism” este și mai clar în condițiile în care primii nu conviețuiesc cu aceștia, ci se deplasează în alte zone. În concluzie, putem spune că “dinamismul” așezărilor fazei Giulești nu poate fi pus pe seama unei “explozii demografice”, ci mai degrabă se datorează unor deplasări de populație în urma contactului cu noile comunități.

Ne punem întrebarea dacă nu cumva toate tipologiile așezărilor culturii Boian realizate până acum nu au ținut cont tocmai de factorii care ar fi putut, de fapt, să fie determinanți și anume amenajarea, organizarea și utilizarea spațiului unei așezări? Deci, în consecință, criteriile pe baza cărora așezările pot fi diferențiate ar trebui să țină cont mai curând de structura internă și caracteristicile acestora decât de criterii exterioare, în condițiile în care spațiul unei așezări trebuie considerat drept spațiu social.

În condițiile în care cercetări recente demonstrează că spațiul social materializat în așezări este reflexul unei anumite, și în același timp caracteristice, concepții depre lume, timp și spațiu a fiecărei culturi.

Dar, desigur, în aceste condiții, chiar cercetarea arheologică, pentru a putea permite un astfel de demers, trebuie dirijată de la bun început în sensul definirii tuturor categoriilor de subspațiu (locuințe, anexe, ateliere, sanctuare etc.) și a relațiilor posibile existente între ele. Din aceeași direcție, un rol nu mai puțin important îl ocupă și sistemul economic ce trebuie determinat, al fiecărei așezări (de durată – stabilă, sezonieră, tabără de exploatare a diferitelor materii prime etc.).

DUMITRU CHIRIAC, DANIEL GARVĂN
Universitatea „Valahia”
Târgoviște

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

- Berciu 1961 - D. Berciu, *Contribuții la problemele neoliticului din România în lumina noilor cercetări*, București, 1961.
- Bobi 1979 - V. Bobi, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Vrancea*, în *Vrancea (Studii și comunicări. Muzeul județean Vrancea)*, II, Focșani, 1979.
- Bobi 1991 - V. Bobi, *O nouă așezare ce aparține neoliticului mijlociu – cultura Boian – descoperită la Coroteni – Vrancea*, în *Vrancea*, VIII-X, 1991.
- Comșa 1965 - E. Comșa, *Cultura Boian în Transilvania*, în *SCIV*, XVI, 4, 1965.
- Comșa 1974 - E. Comșa, *Istoria comunităților culturii Boian*, București, 1974.
- Comșa 1990 - E. Comșa, *Complexul neolitic de la Radovanu*, în *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos. Călărași*, VIII, 1990.

- Galbenu 1962 - D. Galbenu, *Așezarea neolitică de la Hârșova*, în *SCIV*, XIII, 2, 1962.
- Hașotti 1997 - P. Hașotti, *Epoca neolitică în Dobrogea*, Constanța, 1997.
- Morintz 1959 - S. Morintz, *Săpăturile de la Spanțov*, în *Materiale și cercetări arheologice*, București, V, 1959.
- Neagu 1997 - M. Neagu, *Comunitățile Bolintineanu în Câmpia Dunării*, în *Istros*, VIII, 1997.
- Pandrea 1999a - S. Pandrea, *Observații referitoare la evoluția culturii Boian în nord-estul Câmpiei Române*, în *Istros*, Brăila, IX, 1999.
- Pandrea 1999b - S. Pandrea, *Cronologia relativă și absolută a culturilor Boian și Gumelnița din Valea Dunării*, București, 1999.
- Rapaport 1999 - A. Rapaport, *Archeological inference and environment – behavior studies*, în *Habitat et société*, Antibes, 1999.
- Roman 1962 - P. Roman, *O așezare neolitică la Măgurele*, în *SCIV*, XIII, 2, 1962.
- Sârbu 1997 - V. Sârbu, *Cercetările arheologice de la Budești, jud. Călărași*, în *Istros*, VIII, 1997.

A FEW OBSERVATIONS CONCERNING THE SETTLEMENTS OF THE BOIAN CULTURE ON THE ROMANIAN TERRITORY

SUMMARY

All typologies of the settlements of the Boian culture proposed so far were realised mainly in accordance with the location area of the settlements, their form and structure.

In this work we have tried to show that all these criterions on the basis of which these typologies were built are not relevant. For the future we must especially take into account the arrangement, the organisation and the utilization of the area of a settlement. We have also tried to cover the spreading stages of the settlements of this culture and therefore we have made a brief presentation of the evolution of the Boian culture as well.